

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Warszawa, 2. 04. 2012 r.

RPO-700602-III/12/LN

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Pani
Maria Pańczyk-Pozdziej
Wicemarszałek
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

J. Kwaśnicki 4 Obława
SEKRETARIAT
Biura Prac Senackich
Wpłynęło dn. 4. 04. 12
nr. 2764 podpis. [signature]

Krzysztof Bielecki

W odpowiedzi na przesłane przez Panią Marszałek przy piśmie z dnia 21 marca 2012 r. (BPS/043-07- 250/12) oświadczenia Senatora Władysława Ortyła skierowane do Rzecznika w sprawie odszkodowań lub innych rekompensat i uprawnień dla junaków Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Problem ten został jedynie częściowo uregulowany w drodze ustawy z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniach pieniężnych i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (Dz. U. z 2001 r. Nr 60, poz. 622 ze zm.) w odniesieniu do żołnierzy wcielonych do ponadkontyngentowych brygad Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” przymusowo zatrudnionych w kopalniach węgla i kamieniołomach.

Powszechna Organizacja „Służba Polsce” została powołana na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 lutego 1948 r. o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz organizacji spraw kultury fizycznej i sportu (Dz. U. Nr 12, poz. 90 ze zm.). Obowiązkowi temu podlegali obywatele polscy obojga płci w wieku od 16 do 21 lat włącznie. Osoby, które nie odbyły zasadniczej służby wojskowej, podlegały powszechnemu obowiązkowi przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego do ukończenia 30 lat życia. Osoby wykonujące powszechny obowiązek przysposobienia zawodowego otrzymywały zakwaterowanie, wyżywienie i umundurowanie. Osobom tym przysługiwało także prawo do bezpłatnej opieki lekarskiej oraz do świadczeń przewidzianych ustawą o zaopatrzeniu inwalidzkim. Powszechny obowiązek przysposobienia zawodowego obejmował m.in. naukę, jak też i wykonywanie pracy okresowej: 6 miesięcy w stosunku do młodzieży w wieku przedpoborowym, a w stosunku do młodzieży w wieku poborowym i starszej był to okres trwania zasadniczej służby wojskowej.

W ostatnim czasie Rzecznik Praw Obywatelskich podejmował kwestię możliwości rozszerzenia zakresu podmiotowego uprawnionych do jednorazowego odszkodowania, określonego w art. 5a tej ustawy poza wymienioną w tym przepisie grupę żołnierzy zatrudnionych przy wydobywaniu rud uranu. W otrzymanym w dniu 19 września 2011 r. stanowisku Ministra Pracy i Polityki Społecznej stwierdzono, że przy rozpatrywaniu uprawnień dla osób, które podlegały różnym formom przymusowego zatrudnienia bądź represji należy mieć także na względzie sytuację wielu grup społecznych, które z różnych przyczyn pozostają w trudnej sytuacji życiowej, jak przykładowo: emeryci i renciści, osoby bezrobotne, osoby niepełnosprawne, matki samotnie wychowujące dzieci oraz rodziny wielodzietne.

Sprawa przyznania świadczeń pieniężnych i rzeczowych dla osób przymusowo wcielonych do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w latach 1948-1955 była rozpatrywana przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej, który rozpatrując oświadczenie Senatora Władysława Ortyła w tej sprawie udzielił stosownych wyjaśnień przy piśmie z dnia 5 czerwca 2009 r. Kwestia ta była także podniesiona w interpelacji posła Tomasza Kuleszy w sprawie junacek i junaków przymusowo pracujących w brygadach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (interpelacja nr 14353). W końcowej części odpowiedzi z dnia 22 marca 2010 r. na tę interpelację Minister Pracy i Polityki Społecznej podkreślił, że obecnie katalog osób, którym przysługują świadczenia wypłacane jako rekompensata za wydarzenia sprzed pół wieku, jest w polskim ustawodawstwie bardzo rozbudowany. Roszczenia każdej z tych grup mają pewne uzasadnienie, bowiem osoby do nich należące istotnie doznały wielu krzywd i cierpień w czasie trwania wojny i w okresie powojennym. Niemniej jednak, ze względu na napiętą sytuację budżetu państwa, obecnie nie są prowadzone w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej prace legislacyjne, których celem byłoby przyznanie uprawnień do odszkodowań dla kolejnych grup osób, w tym również dla byłych junaków i junacek „Służby Polsce”.

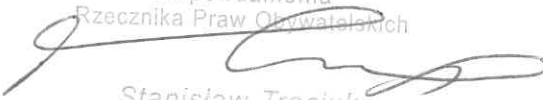
W ocenie Rzecznika uzyskanie przez osoby przymusowo wcielone do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” stosownego zadośćuczynienia za pracę przymusową (np. w formie jednorazowego odszkodowania), przyznanie junakom i junaczkom oraz członkom ich rodzin, a także wdowom i wdowcom zaopatrzenia w bezpłatne leki, przyznanie preferencji w dostępie do ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych finansowanych ze środków publicznych lub innej formy rekompensaty w postaci np. dodatków do emerytur i rent lub ulg jest możliwe jedynie w drodze przyjęcia stosownych regulacji ustawowych.

Rzecznik, działający na podstawie ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), nie posiada prawa inicjatywy ustawodawczej. W ramach tzw. pośredniej inicjatywy prawodawczej może

występować o jej podjęcie do organów, które taką inicjatywę posiadają na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji. Rzecznik podjął niedawno problem zadośćuczynienia za represje z tytułu walki o wolną Polskę w latach 1980-1989. Od szeregu lat formułowane są postulaty objęcia tej grupy osób przepisami ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371 ze zm.). Osoby te często wskutek doznanych represji utraciły szansę na zapewnienie sobie odpowiedniego poziomu zabezpieczenia na wypadek starości lub niezdolności do pracy i obecnie żyją w bardzo trudnych warunkach materialnych. Problemu tego nie rozwiązało wejście w życie ustawy z dnia 7 maja 2009 r. o zadośćuczynieniu rodzinom ofiar zbiorowych wystąpień wolnościowych w latach 1956-1989, w obronie wolności i godności człowieka oraz praw obywatela (Dz. U. Nr 91, poz. 741 ze zm.). Ograniczona jest także możliwość przyznawania takim osobom świadczeń wyjątkowych na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.). Również analiza uzasadnienia podjętego z wniosku Rzecznika wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2011 r. stwierdzającego niekonstytucyjność dekretu o stanie wojennym oraz dekretu o postępowaniach szczególnych (K 35/08, OTK ZU nr 2/A 2011, poz. 11) nie stwarza podstaw do rozszerzenia kręgu beneficjentów w stosunku do obowiązującej ustawy kombatanckiej ze względu na jego bezpośrednią doniosłość w sferze prawa karnego. Przy rozpatrywaniu tej inicjatywy Rzecznika również pojawiła się konieczność ograniczenia wydatków finansowanych z budżetu państwa.

Biorąc powyższe pod uwagę uprzejmie informuję, że wyłącznie od organów posiadających inicjatywę ustawodawczą zależy wprowadzenie regulacji dotyczącej przyznania odszkodowań lub innych rekompensat i uprawnień dla junaków Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich